

העסקת עובד זר בבית-סוגיות בהלכות שבת

שי פינקלשטיין

רב קהילת ניצנים

טעמי האיסור של אמירה לנוכרי והנפק"מ בין הטעמים:

בית יוסף אורח חיים סימן רמד
כתב סמ"ג במצוות לא תעשה סימן ע"ה (כד ריש ע"ד) תניא במכילתא (בא פרשה ט) כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה הגוי מלאכתך משמע מכאן שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת דאורייתא אבל אם מסר לו הישראל [המלאכה] מערב שבת מותר ובלבד שיהיה בביתו של גוי כאשר ביארנו בהלכות שבת (יט ע"ג) אמנם י"ל שהיא אסמכתא בעלמא שאם היתה מן התורה לא היו חכמים מתירין לעשותה אף בביתו של גוי ואף (חסרה מעשה) [מסרה מע"ש] ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהיא דרשה גמורה ע"כ:

רמב"ם הלכות שבת פרק ו הלכה א
אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת ואף על פי שאמר לו מקודם השבת ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהו ויבואו לעשות בעצמו.

שו"ת היכל יצחק אורח חיים סימן ל ד"ה [דעת התוס'
ולכאורה יש להבין לפי המסבירים איסור אמירה לגוי משום שמא יבוא לעשות בעצמו, [רמב"ם, הלכות שבת פרק ו הלכה א'], איך נחוש שמאמירה יבוא לידי איסור סקילה החמור עליו? אבל הענין הוא פשוט, שחז"ל בחכמתם הרבה לא חששו אלא משום הרבים, שהרי זהו הפסד גדול להפסיק כל המלאכה ועסק במשך מעת לעת ויותר, ואם היה מותר על ידי נכרים, היה הדבר מתפשט, והיו רוב המלאכות והעסקים נעשים בשבת, והיתה מתבטלת אורת השבת וממילא היתה נעשית קלה בעיני ההמון, כשבת החרושת עובדים כבחול, ובתי המסחר והעסקים פתוחים וכו', וממילא היתה קדושת השבת נפגמת והחומה נפרצת.

רש"י מסכת עבודה זרה דף טו עמוד א
מה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נח) דבור אסור.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנג עמוד א
משנה. מי שהחשיך בדרך - נותן כיסו לנכרי, ואם אין עמו נכרי - מניחו על החמור. הגיע לחצר החיצונה - נוטל את הכלים הניטלין בשבת, ושאינן ניטלין בשבת - מתיר החבלים, והשקין נופלין מאיליהם.
גמרא. מאי טעמא שרו ליה רבנן למיתב כיסיה לנכרי? - קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, אי לא שרית ליה - אתי לאיתויי ארבע אמות ברשות הרבים.

רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד א
גמרא. מאי טעמא שרי ליה למיתב לנכרי - והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת.

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן מג (רבי אברהם בורנשטיין אבד"ק סוכטשוב נולד בשנת ה"א תקצ"ט (1839)
דהנה באמירה לגוי יש שני איסורים. הא' משום ודבר דבר כמ"ש רש"י ע"ז (דף ט"ו ע"א) וזה לשונו ומה שישראל אסור לומר לגוי עשה לי כך הוא משום ודבר דבר אפילו דיבור אסור. הב' משום שהגוי נעשה שלוחו של ישראל. וכמ"ש רש"י ריש מי שהחשיך [קנג ע"א]. והנה לטעם הראשון אפילו אומר לו בשבת

לעשות אחר השבת אסור. אך כשאומר לו בערב שבת לעשות בשבת אזיל טעם הראשון. אך משום טעם השני אסור בזה. וכשאומר בשבת לעשות לאחר השבת אסור רק מטעם הראשון. וכשאומר בשבת לעשות בשבת יש שני הטעמים:

במה התירו?

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ח עמוד ב והקונה שדה בסוריא - כקונה בפרוארי ירושלי; למאי הילכתא? אמר רב ששת: לומר, שכותבין עליו אונו ואפילו בשבת. בשבת ס"ד? כדאמר רבא: אומר לעובד כוכבים ועושה, ה"נ אומר לעובד כוכבים ועושה; ואף על גב דאמירה לעובד כוכבים שבות, משום ישוב א"י לא גזור רבנן.

רש"י מסכת גיטין דף ח עמוד ב משום ישוב ארץ ישראל - לגרש עובדי כוכבים ולישב ישראל בה.

תוספות מסכת גיטין דף ח עמוד ב אף על גב דאמירה לעובד כוכבים שבות משום ישוב ארץ ישראל לא גזור רבנן - אבל משום מצוה אחרת לא היינו מתירין אמירה לעובד כוכבים במלאכה דאורייתא כדמוכח בפרק הדר (עירובין דף סח). ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה אתו לקמיה דרבא אמר להו לשיילו לאימיה אי צריכה ניחיימו ליה אגב אימיה ולכאורה משמע דביום המילה היה שהיו צריכין לחממו כדי למולו וקודם המילה היה דאי לאחר המילה מסוכן הוא ובלא אימיה מחללין עליו שבת וע"י עובד כוכבים איירי התם כדפ"ל שם בקונט' וכן פ"ל ר"ח כדאמרינן בפרק מפנין (שבת דף קכט). דחיה משבעה עד שלשים אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת... והא דאמר התם לעיל באידך ינוקא דאשתפיך חמימיה ואמר להו רבה נייתו ליה חמימי מגו ביתיה ומוקי לה על ידי עובד כוכבים דאי איסורא דרבנן שרי בחצר שלא עירבו משום מצות מילה אבל איסורא דאורייתא כגון לחמם לו חמין אסור ואין ללמוד מכאן היתר לומר לעובד כוכבים להביא ספר בשבת דרך כרמלית דלא דמי דדוקא משום מילה דהיא גופה דחיא שבת התירו ומיהו בהלכות גדולות משמע דאפ"ל איסורא דאורייתא שרי על ידי עובד כוכבים לצורך מילה שפירש דליתו מתוך ביתא דרך רה"ר לפי זה הא דקאמר נחים ליה אגב אימיה נוקמה תוך ז' ואמרה צריכה אני שמחללין עליה שבת ונראה דלא יתכן לומר דנחים ליה ע"י ישראל דע"י ישראל היה אסור להרבות בשביל קטן כדאמר בפ"ק דחולין (ד' טו): המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו אבל ע"י עובד כוכבים נחא דשרי להרבות ושמא דוקא לצורך המילה הוא דשרי אבל לצורך דבר אחר אפילו ע"י עובד כוכבים אסור להרבות והא דתנן בפ"ב דביצה (דף כא): לא יחם אדם חמין לרגליו אלא א"כ ראויין לשתיה ואמרי' נמי בגמרא דביצה (ד' יז). ממלאה אשה קדירה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת וכן ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד משום שמחת יום טוב התירו חכמים להרבות.

רמב"ם הלכות שבת פרק ו הלכה יא הלוקח בית בארץ ישראל מן הגוי מותר לו לומר לגוי לכתוב לו שטר בשבת, שאמירה לגוי בשבת אסורה מדבריהם ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזור בדבר זה, וכן הלוקח בית מהם בסוריא שסוריא כארץ ישראל לדבר זה.

רמב"ם הלכות שבת פרק ו הלכה ט דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה. השגת הראב"ד דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת [וכו'] והוא שיהיה שם מקצת חולי. א"א אם היה מקצת חולי הוא עצמו עושה שהרי גונח יונק חלב בשבת (כתובות ס) וכן אמרו (שבת קמח) הלכה מחזירין את השבר וכן אמרו (כתובות שם/דף ס') במקום הפסד כגון צינור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגלו.

מגיד משנה הלכות שבת פרק ו הלכה ט [ט] דבר שאין בו מלאכה ואין אסור לעשותו כו'. זה מוסכם מן הגאונים ז"ל שדוחין שבות דשבות לגבי אמירה לנכרי במכשירי מילה אף ע"פ שאין דוחין את השבת. ולמדו כן ממ"ש פ' הדר (עירובין דף ס"ז)

שמותר לומר לנכרי להביא חמין לתינוק דרך מבווי שאינו מעורב וזה בהסכמה מהם ז"ל. ומכאן למד רבינו לכל המצות כולן. והנראה לי מלשון רבינו שהוא מפרש מעשה דפ' הדר שלא ביום מילה אלא קודם לה או אחריה הרבה. ואעפ"כ התירו משום צער התינוק שהחמין יפין לו דברי הגאונים ז"ל בדיו המילה כ"ש הוא. וי"ח ואומרים דמילה שאני דניתנה שבת לידחות אצלה אבל בשאר מצות אסור וכן סוברין שאינו מותר אלא במקום חולי גמור ודברי רבינו עיקר. ובהשגות א"א אם היה מקצת חולי הוא עצמו עושה שהרי גונח יונק חלב בשבת וכן אמרו הלכה מחזירין את השבר. וכן אמרו במקום הפסד כגון צינור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגלו, ע"כ. וכל אלו שכתב כבר נתבארו בדברי רבינו. ואמנם כונתו בכאן שאין כאן חולי כולל כל הגוף ולא סכנת אבר אלא קצת צער. וזהו שכתב מקצת חולי או מצטער, ועוד שזה מה שעושה בו הוא כדרכו. ודע שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים ואין לך בהם להתיר אלא מה שהתירו חכמים ולגבי מילה לא התירו שבות גמור ולגבי לוקח בית בא"י התירו וכן כתבו ז"ל:

טור אורח חיים הלכות שבת סימן שלח
וכן התיר ר"ת להקיש על הדלת כשאינו דרך שיר וכ"כ אבי העזרי וכתב עוד שמותר לומר לעכו"ם לנגן בכלי שיר בחופות דאמירה לעכו"ם במקום מצוה שרי ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר וכל שכן הכא דאפילו ישראל אין בו איסור אלא משום גזירה ואין לאסור לאומרו לעכו"ם עד כאן. על מה שנתן טעם להתיר משום דאמירה לעכו"ם שרי במקום מצוה אני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לעכו"ם אלא בדבר שהוא בעצמו דוחה שבת כגון מילה:

בית יוסף אורח חיים סימן שז
כתב הר"ן בסוף פרק רבי אליעזר דמילה (נו. ד"ה ונמצא וד"ה אבל) בשם בעל העטור (הל' מילה מט ע"א) שמותר לומר לגוי להדליק לו הנר לסעודת שבת וטעמו לפי שהוא מפרש השמועה בענין דשרי אמירה לגוי אפילו בדבר שיש בו מלאכה גמורה גבי מכשירי מילה כדברי בה"ג (הלכות מילה, כג ע"ג) והוא משהו שאר מצות למכשירי מילה כדרך שהשוה אותם הרמב"ם לפי שטתו אבל הרי"ף (נה: - נו.) והרמב"ם חולקים על זה דאפילו לצורך מילה לא התירו אמירה לגוי בדבר שאסור מן התורה וכל שכן שהסוברים כדעת התוספות שכתב רבינו בסמוך דאסרי בהא דבעל העטור דהא אפילו בשבות דשבות אסרי:

אבל התוספות כתבו שאסור לומר לו להביא שום דבר וכו'. בפרק קמא דגיטין (ח: ד"ה אף על גב) ובפרק מרובה (ב"ק פ: ד"ה אומר) וכן כתוב בהגהות פרק ו' (אות כ, ד"ק ה"י) בשם סה"ג (סמ"ג עשין כח, קטו ע"ג) שפסק רבינו יצחק דדוקא משום מילה שהיא גופה דחיא שבת התירו אמירה לגוי או משום ישוב ארץ ישראל בדבר שאין בו אלא משום איסור שבות אבל משום מצוה אחרת כגון להביא ספר תורה דרך כרמלית וכה"ג אסור לומר לגוי לעשותו עכ"ל וזהו דעת רבינו שכתב בסימן של"ח (קיב:): שאבי העזרי (ראבי"ה סי' תשצו) התיר לומר לגוי לנגן בכלי שיר בחופות דאמירה לגוי במקום מצוה שרי ואני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לגוי אלא בדבר שהוא עצמו דוחה שבת כגון מילה עכ"ל. וכן נראה שהוא דעת הרשב"א שכתב בתשובה (ח"א סי' רצז, תשט) שאין אומרים בשבותין זו דומה לזו ואין לנו בהם אלא מה שהתירו בפירוש שהרי לעיתים מתירין אותם מחמת דבר אחר שיראה קל שמעלה וכותב בשבת בערכאות של גוים מפני קניית בית בארץ ישראל ולעיתים מעמידין אותם אפילו במקום כרת החמור כהזאה ואזמל (פסחים צב.) עכ"ל

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעוסעיף ב
ישראל וא"י * שהסיבו יחד והדליק א"י נר, אם רוב א"י, מותר להשתמש לאורו. ואם רוב ישראל, או אפי' מחצה על מחצה, אסור. ואם יש ו הוכחה שלצורך א"י מדליקה, כגון שאנו רואים שהוא משתמש לאורה, אף על פי שרוב ישראל, מותר. הגה: י"א דמותר לומר לא"י להדליק לו נר לסעודת שבת משום דסבירא ליה דמותר אמירה לא"י אפי' במלאכה גמורה במקום ח מצוה (ר"ן ס"פ ר"א דמילה בשם העיטור), שעל פי זה נהגו רבים להקל בדבר לצוות לא"י להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול, דהא רוב הפוסקים חולקים על סברא זו וע"ל סי' ש"ז.

משנה ברורה סימן רעו ס"ק כ
(כ) לסעודת שבת - היינו[כו] שיושב בחשך ואין לו שום נר לאכול אבל[כז] אם גמר סעודתו[כח] אף שעדיין לא בירך בהמ"ז[כט] או שיש לו נר אחד פשיטא דאסור לצוות לא"י להדליק לו דהוי שבות שלא במקום מצוה מיהו אם יש לו שום נר ועבר וצוה לא"י להדליק לו נר אחר שרי ליהנות ממנו בעוד שהנר הראשון דולק כמ"ש בסעיף ד':

משנה ברורה סימן רעו ס"ק כב
(כב) במקום מצוה - ולבנות בהכ"נ בשבת ע"י א"י כתב המ"א דאסור אפילו לדעת העיטור ועיין בפמ"ג שמסיק משום דהוי מצוה שאינה עוברת שיכול לבנותו בחול ועיין בסימן רמ"ד במ"א שהוא אסור לעשות דבר זה אף בקבלנות[לא] אם לא שיש חשש שמא יתבטל ח"ו עי"ז בנין הבהכ"נ לגמרי דאז יש להקל בקבלנות ואפשר דאף ע"י שכירות מותר בכה"ג אם לא ירצה הא"י בקבלנות [פמ"ג]:

מגן אברהם סימן רעו ס"ק ח
ח (פמ"ג) (מחה"ש) במקום מצוה. ודוקא שגופו נהנה ממנו אבל לומר לעכו"ם שיבנה בה"כ אסור

משנה ברורה סימן רעו ס"ק כה
(כה) דהא רוב וכו' - ומ"מ מותר לומר לא"י לתקן את העירוב שנתקלקל בשבת כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול וכדאי הוא בעל העיטור לסמוך עליו להתיר שבות דאמירה אפילו במלאכה דאורייתא במקום מצוה דרבים [ח"א בשם המ"מ] וכעין זה דעת הפמ"ג לעיל בסוף ס"ק כ"ב:

משנה ברורה סימן רעו ס"ק כג
(כג) ואין מוחה - ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין [ב"ח ומ"א]:

משנה ברורה סימן רעו ס"ק כד
(כד) שאין וכו' - ושל"ה החמיר אף לצורך גדול ושכן ראה נוהגים בקהלות חשובים שיושבים בחשכה במוצאי שבת אפילו בחתונה עד שאמרו הקהל ברכו וכן נהג הגאון הר"ש כשהיו סועדים אצלו סעודה שלישית ובפמ"ג מצדד להקל להדליק ע"י א"י במו"ש לצורך מצוה אף כשהוא עדיין בין השמשות וכ"ש בערב שבת בין השמשות לצורך מצוה דבדאי מותר כדלקמן בסימן שמ"ב עי"ש:

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה י
חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו על ידי גוי, כיצד אומרים לגוי לעשות לו והוא עושה לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו, וכן כוחל עיניו מן הגוי בשבת אף על פי שאין שם סכנה, ואם היו צריכים לדברים שאין בהם מלאכה עושין אותן אפילו ישראל, לפיכך מעלין אזנים בשבת ומעלין אנקלי ומחזירין את השבר וכל כיוצא בזה מותר.

כסף משנה הלכות שבת פרק ב הלכה י
[י] חולה שאין בו סכנה וכו'. כתב הטור כל צרכי חולה בדבר שאין בו סכנה הוא לא יעשה אבל אומר לנכרי ועושה כיון שאין בו סכנת הגוף אפ"י יש בו סכנת אבר אין מחללין עליו באיסור דאורייתא אבל מחללין באיסור דרבנן אף על גב דעביד מעשה אבל בחולי שאין בו סכנת אבר נסתפק א"א הרא"ש אם מותר לחלל עליו בשבות דאית ביה מעשה דשמא לא התירו אלא אמירה לנכרי אבל לא שבות דאית ביה מעשה אלא בסכנת אבר. אבל הרמב"ם כתב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י נכרי ואם היו צריכים לדברים שאין בהם מלאכה עושין אותם אפילו ע"י ישראל לפיכך מעלים אזנים ומעלים אנקלי בשבת וכל כיוצא בזה עכ"ל. יראה מדברי הטור שרבינו פשט ספקו של הרא"ש לקולא שהרי התיר לעשות ע"י ישראל צרכים שאין בהם מלאכה אף על פי שכל רפואה אסורה משום שבות:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יז
חולה שנפל מחמת חליו למשכב ואין בו סכנה, הגה: או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאז אף על פי שהולך כנפל למשכב דמי (המגיד פ"ב), אומרים לא"י לעשות לו רפואה אבל אין מחללין

עליו את השבת באיסור דאורייתא, אפילו יש בו סכנת אבר; ...הגה: מותר לומר לא"י לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול, דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי (ר' ירוחם נ"ב ח"ט ורמב"ן ורשב"א). וכל שאסור לעשות ע"י ישראל, אפ"י ע"י החולה בעצמו אסור; אבל כשעושה לו הא"י מותר לחולה לסייעו קצת, דמסייע אין בו ממש. (ב"י גמ' ביצה דף כ"ב).

משנה ברורה סימן שכח ס"ק מה
(מה) ואין בו סכנה - ר"ל סכנת מות ובין יש בו סכנת אבר או לא:

משנה ברורה סימן שכח ס"ק מז
(מז) לעשות לו רפואה - אפילו במלאכה דאורייתא [כה] וה"ה שאר צרכיו כגון לאפות ולבשל וכיוצא באלו אם צריך לכך:

עולת שבת סימן שכח ס"ק יט(הרב שמואל ב"ר יוסף מקרקא נולד בקרקא שבפולין סביב שנת ת' (1640) יט אבל כשעושה הגוי מותר לסייעו. הב"י מביא ראיה לדין זה מפרק ב' דיו"ט [כב ע"א] ממעשה דאמימר דכחל עינא וקמסייע בהדיה גוי דקעמיץ ופתח ואמר מסייע אין בו ממש. ומשם אין ראיה למלאכות דאורייתא, דכחלות עינים אינו אלא דרבנן ומשום הכי הקיל לסייעו לו, אבל במלאכה דאורייתא צ"ע אם מותר לסייעו:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף ה
(ה') דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת; והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה; כיצד: אומר ישראל לא"י בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה; או * להביא מים דרך חצר שלא עירבו, לרחוץ בו המצטער; ויש אוסרין. הגה: ולקמן סי' תקפ"ו פסק להתיר, וע"ל סי' רע"ד יש מקילין אפילו במלאכה דאורייתא, וע"ש ס"ג.

משנה ברורה סימן שז ס"ק כא
(כא) מקצת חולי - דאלו בחולי ממש הכולל כל הגוף או שיש בו סכנת אבר אפילו ישראל עושה שבות לחד דעה כמ"ש סימן שכ"ח סי"ז[כג] ודע שאין מדמין דבר לדבר בענין השבותין ואין לך בם להתיר אלא מה שאמרו חכמים דלגבי מילה לא התירו שבות דאמירה לא"י במקום מלאכה דאורייתא כמ"ש סימן של"א סי"ו וגבי לוקח בית בא"י מותר כמ"ש סימן ש"ו סי"א:

שערי תשובה סימן שז ס"ק [ב*]
[ב*] או יהיה צריך לדבר צורך הרבה. וכ' בשאלת יעבץ ח"ב סי' קל"ט לצדד להתיר למסור לעכו"ם פאקיט מרגליות והעכו"ם השליח ימסור בשבת לפוסטא אף שהעכו"ם צריך לכתוב ע"ש ובשו"ת זרע אמת מתיר לשלוח לעכו"ם לילך לפני ערכאות להשתדל לגבות חוב מהעכו"ם אם הוא הפסד מרובה הגם שהעש"ג יכתבו בכתב שלהם כיון שאם לא יעשה כן היו יפסיד ועיין לעיל ס"ק א' ובסי' ש"ו ס"ק י"ט ע"ש ועיין לקמן ס"ק כ"ה:

משנה ברורה סימן שז ס"ק כד
(כד) אפילו במלאכה דאורייתא - ע"י א"י במקום מצוה מיהו כבר כתב רמ"א לעיל דיש להחמיר בזה [כה] וכן עיקר כי דעה זו היא רק דעת יחידאה והרי"ף והרא"ש והרמב"ם ועוד כמה גדולי ראשונים חולקין עליה ואך לענין מילה מצדד המ"א לקמן בסימן של"א לסמוך על דעה זו ועיין בא"ר שם. ודע דמה דקי"ל אמירה לא"י שבות[כז] הוא אפילו אם אומר לא"י שיאמר לא"י אחר לעשות לו מלאכה בשבת [הגאון מו"ה גרשון בעל עבודת הגרשוני] והחות יאיר בסימן נ"ג מצדד[כז] להקל בזה וכ"ש בדבר שאינו אלא משום שבות ועיין בספר החיים שכתב דבמקום הפסד גדול יש לסמוך על המקילין ועיין לעיל במה שכתבתי ס"ק י"א דשייך גם כן הכא:

שו"ת במראה הבזק ח"ג
לח. הסעת זקן לבית-הכנסת בשבת וביו"ט ע"י גוי

קאלי, קולומביה) Cali, Colombia), תשרי תשנ"ד שאלה
האם מותר לאדם שאיננו מסוגל להלך עצמאית להגיע לבית הכנסת בשבת וביו"ט באמצעות רכב
הנהוג בידי נהג גוי? כך שמעתי בשם הרב הקודם!
הבהרות:

מדובר ביהודי קשיש שמאז הגעתו לפני מספר שנים לקאלי הינו שומר מצוות. יהודי זה איננו מסוגל
ללכת עצמאית, ולכן בכל יום שמתקיימת תפילה בבית הכנסת הוא מגיע באמצעות רכב הנהוג בידי
נהג גוי. בשבתות וימים טובים יש לו צער רב על שאיננו יכול להגיע. הוא פנה אלי ושאל אם יוכל
להגיע גם בשבת ויו"ט באותה דרך?
יש לציין שאם נפסוק לו שאסור לו לבוא הוא יקבל את הפסק. עוד יש לציין כי כל שאר
המתפללים (כמעט) מגיעים ברכבם לבית הכנסת גם בשבתות וימים טובים, ולכן הגעתו של יהודי זה
בצורה כזו איננה מעוררת תשומת לב מיוחדת.

תשובה
גם אדם שאינו מסוגל להלך באורח עצמאי, אינו רשאי להגיע לבית-הכנסת ע"י רכב הנהוג בידי נהג
גוי, בין בשבת ובין ביו"ט, אם ישנו פתרון אחר אך אם אין לו כל אפשרות אחרת להגיע לבית-הכנסת
אלא אם כן יוסע ע"י גוי, הרי במקרה מיוחד זה שהיהודי עלול להינתק מכל קשר עם תפילה
ובית-הכנסת, ניתן לסמוך על דעת בעל "העיטור" ולהתיר לו שבות במקום מצוה. אכן יעשה זאת רק
מדי פעם, בדילוג על שבתות מספר.
ואולם, אם המדובר בקשר לקיום התפילה ושיעורי-התורה בשבת בבית-הכנסת, והדבר יועיל להציל
יהודים מנסיעה למקומות בידור ובילוי (וכדלעיל), הרי נראה שיש להקל בכך אפילו באיסור דאורייתא,
כדעת בעל "העיטור" שאף הרמ"א הסתייג מקולא זו רק באופן שאין בו צורך גדול, והרי בנדוננו אין לך
צורך גדול מזה, שהרי מדובר בהצלה רוחנית של יהודים שהם בחזקת תינוקות שנשבו, ולא במצוה
שיש בה הנאת הגוף, ובמעשה שיש לו סיכוי להשפיע לטובה, לקרב ליהדות ולהציל מטמיעה. לכן יש
מקום להתיר הסעה ברכב גדול נהוג בידי נהג גוי האוסף את היהודים לבית-הכנסת ואחרי כן מפזר
אותם לבתיהם, וכפי שפסק ה"משנה ברורה" להתיר תיקון העירוב שנתקלקל בשבת ע"י גוי, בכדי
למנוע מכשול דרבים, שהרי גם כאן בהצלה ממכשול עסקינן. אכן יש לזכור שעדיין זה היתר דחוק
מאד (משום שזה קבוע), ועל הרב המתיר זאת להיזהר ולכלכל דבריו בצורה שתהיה
קרובה לשכר ורחוקה מן ההפסד, ודבר שאין צורך לומר, כי כל היכול להימנע משימוש בהיתר זה,
תבוא עליו ברכה.

הערות: הכרעת מרן הגאון הרב שאול ישראלי שהסעת מכונית הינה מלאכה דאורייתא, בין בשבת ובין
ביו"ט. הלכך מלאכת גוי נאסרת משום שבות. בשעת הדחק ניתן לסמוך על שיטת בעל "העיטור", הובא
ברמ"א שו"ע או"ח סי' רעו סעיף ב, ועי"ש גם סע' ה. אך מכיוון שהמדובר שם באופן אקראי, לא יעשה
זאת בדרך קבע. כסניף להיתר ניתן להוסיף שאין בנסיעה זו משום הנאה ממעשה העבירה, משום
שהיא לצורך מצוה, ולכן היא נחשבת למצוה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו.

אופני האמירה לעכו"ם במקום שאין חולי:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף כב
כל שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצוה, כגון לומר לאינו יהודי להדליק לו נר בין השמשות; או
אם היה טרוד והוצרך לעשר בין השמשות. הגה: כל דבר שאסור לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת, לא
אסור לרמוז לו לעשותו; אבל מותר לרמוז לו לעשות מלאכה אחר שבת (א"ז). אינם יהודים המביאים
תבואה בשבת לישראל שחייבים להם, והישראל נותן לו מפתחו לאוצרו והאינו יהודי נותנו לשם
ומוודים ומונים, יש מי שמתיר משום דאינו יהודי במלאכת עצמו עוסק ואינו של ישראל עד אחר
המדידה, ושיחשוב עמו אח"כ; וכן א"י העושים גבינות בשבת והישראל רואה, יקנה אותם ממנו דמ"מ
הא"י אדעתא דנפשיה קעביד אף על פי שהישראל עומד בעדר חודש או חדשים ואדעתא למכרם
לישראל קא עביד, שרי.

משנה ברורה סימן שז ס"ק עו
(עו) אסור לרמוז וכו' - דגם זה הוא בכלל אמירה לא"י כיון שע"י רמיזתו עושה בשבת[פה] וה"ה שאסור
לומר לו בשבת איזה דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה[פון] וע"כ אסור לומר לא"י שיקנח חוטמו כדי
שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר[פז] אך כשאומר הרמזיה לא"י שלא בלשון צווי כגון שאומן[פח] הנר

אינו מאיר יפה או איני יכול לקרות לאור הנר הזה שיש בו פחם ושומע הא"י ומתקנו שרי דאין זה בכלל אמירה ואין לאסור מטעם שנהנה ממלאכה שעשה הא"י בשבילו דאין זה הנאה כ"כ דגם מקודם היה יכול ע"פ הדחק לקרות לאורו [פמ"ג]:

משנה ברורה סימן שז ס"ק עז
(עז) במלאכת עצמו וכו' - אבל אם התבואה של ישראל אסור לומר לא"י לפנותו וה"ה בכל דבר המוקצה דהו"ל שבות דשבות ואין מותר כ"א לצורך מצוה או קצת חולי

משנה ברורה סימן שז ס"ק עח
א"י שהביא חפציו בשבת לבית ישראל אפילו הם אסורים בטלטול והביאם בשביל ישראל כיון שהם ביד א"י רשאי לומר לו לפנותן לאיזה מקום שירצה [מ"א בשם המ"מ]:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף ב
אסור לשכור פועלים ולא לומר לא"י לשכור לו פועלים בשבת, אף על פי שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לא"י לעשותו; ואפילו לומר לו קודם השבת לעשותו בשבת, אסור; אבל מותר לומר לו אחר השבת: למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעבר, אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשנה בשבת הבאה.

משנה ברורה סימן שז ס"ק י
(י) אף על פי שמבין וכו' - ר"ל אפ"ה מותר כיון שאינו אומר לו בפירוש רק דרך רמז ולא דמי למה שכתב הרמ"א בהג"ה בסכ"ב דאפילו דרך רמז לעשות בשבת אסור התם כשמרמז לז' בשבת גופא ע"ז חמיר טפי:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן סח
בשכחו להוציא את האור שבתוך הפרעזעדירער בע"ש כ"א תמוז תשכ"ב. מע"כ ידידי הנכבד מר חיים בלומבערג שליט"א.
הנה כשיש בהמקרה שנקרא פרעזעדירער אור עלעקטרי שנדלק בפתיחת דלת המקרה ונכבה בסגירת הדלת ושכחו מליקח את האור משם בערב שבת, ודאי אסור לפתוח שהרי פסיק רישיה הוא שודאי נדלק, והוא גם ניחא לו. ואם לא ידעו שיש שם האור ופתחוהו אסור לסגור שהרי ודאי נכבה ופ"ר הוא, ואף אם לא ניחא לו נמי אסור וכ"ש שאפשר שגם ניחא לו שלא להפסיד מה שיעלה הדלקת האור כשהוא מוסגר שאין לו צורך בהאור. ואם עיקר המאכלים שהכינו לשבת נמצא שם יש להתיר לפתוח ע"י נכרי, והנכרי יסלק גם את האור משם שגם זה הוא צורך כדי שיוכלו ליקח לסעודה השניה, כדאיתא ברמ"א סי' ע"ר סעיף ב' דונהגין להקל לצורך גדול באמירה לנכרי אפי' במלאכה גמורה. והפתיחה מותר ע"י נכרי אף כשאין צורך כ"כ משום דכיון שאינו מתכוין להדליק האור אף שהוא פ"ר מותר לומר לנכרי כדאיתא במג"א סימן רע"ז סק"ז ובסימן שי"ד סק"ה בסופו, אבל לומר לו שישלך את האור שהוא מתכוין לכבות הוא רק כשיש צורך גדול.

שו"ת חלקת יעקב אורח חיים סימן קמה ביוגרפיה ר' מרדכי יעקב ברייש נולד בפולין בשנת תרנ"ו (1896).
בדבר שאלתו בימי הקיץ שהחום כבד מאוד, וקשה לסבול החום ובפרט לחלוחית שבחום המצוי ושכיח בעירנו, אם מותר לומר לעכו"ם להעמיד מקרה האויר (איר קאנדישען בלע"ז) - לענין צנה מצינו בשו"ע, דהכל חולין אצל צינה ומותר לומר לעכו"ם להדליק ולהחם הבית, ומהו הדין לענין חמה.
(א) והנה בתוס' בכ"מ, ומהם בע"ז ג' ב' ד"ה שומר, דמייתו להמדרש דא"ל אנטונינוס לרבי צלי עלי א"ל יהא רעוא דתשתזב מצינתא, דא צלותא בתמיה יתיר חד כסו וצנא אזלא, א"ל יהא רעוא דתשתזב מן שרבא, א"ל הא ודאי צלותא, דכתיב ואין נסתור מחמתו, נשמע לכאורה דחמתא קשה מצינתא - אכן י"ל משום דמצינתא יכולין להישמר על ידי יתיר מלבוש ובחמתא לא, וממילא יש לו צער מהחמתא, אבל לא נשמע שיוכל לבא מזה לידי חולי בכדי להתיר אמירה לנכרי, ובמג"א סוס"י רע"ו מחמיר אף לענין צנה במקום שאין חשש חולי רק צער. אכן י"ל דבשם מיירי לענין מלאכה דאורייתא להבעיר אש בשבת, ובני"ד כל השאלה היא רק שבהעמדת המקרה הוא מוליד נצוצות, וכידוע שבכל חיבור והפסקת חשמל

נולד נצוצות, וכמו שביארתי בתשובה לעיל בקונטרס החשמל מסי' ע"א ואילך אופן וכח החשמל, והוי פסי"ר דלא ניחא לי' דלכ"ע רק דרבנן כמבואר בתוס' כתובות ו' א' וכן נפסק גם במג"א סי' ש"כ ס"ק כ"א ובמ"ב שם ס"ק נ"ג, ואפשר דהוי נמי כלאחר יד, והוי תרי דרבנן, ועל ידי עכו"ם ודאי דמותר, כמבואר בסימן ש"ז במג"א ס"ק ז' במקום פסידא גדולה מותר שבות ע"י עכו"ם אפי' כדרכו, ומכש"כ שני דרבנן במקום צערא, וכמו שהאריך כת"ה שזה צער גדול בשם, ושפיר הביא כת"ה דבסוכה נמי פטור בשרב כמו בצינה, וכנ"ל מהמדרש מאנטונינוס ורבי דאין נסתר מחמתו, ונוסף לזה שהעונג שבת יובטל מזה, וכיון דהמג"א מתיר משום הפסד גדול אף חדא שבותא ע"י עכו"ם, בני"ד דיש תרי דרבנן, יש להתיר על ידי עכו"ם, משום צערא ומשום שלא להיתבטל מעונג שבת.